

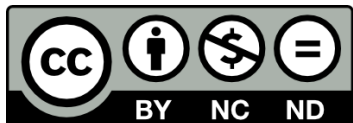
Ιστορία Σλαβικών Λαών

Ενότητα 6^η: Σερβία Β' μέρος

Αγγελική Δεληκάρη

Λέκτορας Μεσαιωνικής Ιστορίας των Σλαβικών Λαών

Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σερβία, Β' μέρος

Το μεσαιωνικό σερβικό κράτος κατά τον 14ο
και τον 15ο αι.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ο τσάρος Στέφανος Δουσάν και η δημιουργία της Σερβικής «αυτοκρατορίας».
2. Πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες μέχρι την πτώση της Σερβίας στους Οθωμανούς.

Σκοποί ενότητας

- Συζήτηση των ειδικών πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και ιδεολογικών θεμάτων που έπαιξαν ρόλο στη διαμόρφωση της Σερβικής αυτοκρατορίας μέχρι την πτώση της.

Διακυβέρνηση Στέφανου Δουσάν

- Ο Στέφανος Ούρεσης, νικητής της μάχης στο Βελεβούσδιο Γ' (1321-1331) έχτισε σε ανάμνηση της νίκης αυτής τη μονή Ντέτσани, νότια του Ιπεκίου (γι' αυτό και έλαβε το προσωνύμιο Ντετσάνσκι).
- Μερικούς μήνες όμως μετά τη μεγάλη νίκη η σερβική αριστοκρατία εξεγέρθηκε εναντίον του Στέφανου Ντετσάνσκι, ο γιος του Στέφανος Δουσάν εκθρόνισε τον πατέρα του και ο καθηρημένος Στέφανος Ντετσάνσκι υπέστη μαρτυρικό θάνατο.
- Επί διακυβέρνησης Στέφανου Δουσάν (1331-1355) η Σερβία εξελίχθηκε σε μια πολύ ισχυρή δύναμη στα Βαλκάνια.
- Ο Στέφανος Δουσάν υπήρξε ο μεγαλύτερος ηγεμόνας της μεσαιωνικής Σερβίας (πολλοί ιστορικοί τον αποκαλούν Καρλομάγνο της Σερβίας). Ανέβηκε στο θρόνο σε ηλικία μόλις 22 ετών.

Παράγοντες που συνετέλεσαν στην άνοδο της δύναμης του Δουσάν

- Πολλοί ήταν οι παράγοντες που βοήθησαν την άνοδο της δύναμης του Δουσάν:
  - ο εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε στο Βυζάντιο ανάμεσα στον Ιωάννη Καντακουζηνό και τον Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγο,
  - η πίεση των Τούρκων στη Μ. Ασία,
  - το κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη,
  - οι ησυχαστικές έριδες και τέλος
  - η δημιουργία μικρών αδύναμων κρατιδίων στον ελλαδικό χώρο.
- Επόμενο ήταν ότι το βυζαντινό κράτος δεν μπορούσε να προβάλλει σοβαρή αντίσταση. Το ίδιο και η Βουλγαρία, η οποία μετά τη μάχη του Βελεβουσδίου (1330) ήταν αδύναμη.

Εδαφικές κατακτήσεις του Δουσάν

- Ο νέος τσάρος Ιωάννης Αλεξάνδρος συνθηκολόγησε με τον Δούσαν και του έδωσε για γυναίκα την αδελφή του Έλενα.
- Ο Δουσάν επιχείρησε να κατακτήσει τη βόρεια και τη δυτική Μακεδονία. Κατέλαβε σημαντικές πόλεις της περιοχής, την Αχρίδα, τον Πρίλαπο, την Καστοριά, την Στρώμνιτσα και την Έδεσσα. Στη Β. Ήπειρο κατέλαβε την Αυλώνα. Στις 24. 9. 1345 μετά από μακρόχρονη πολιορκία κατέκτησε την πόλη των Σερρών. Αναφέρεται ότι κατέκτησε επίσης τη Δράμα, τους Φιλίππους και την Χριστούπολη (Καβάλα).
- Στο σερβικό κράτος περιλαμβάνονταν τώρα η δαλματική ακτή, η Αλβανία (με εξαίρεση το Δυρράχιο), η Μακεδονία (εκτός από τη Θεσσαλονίκη), η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η δυτική Βουλγαρία, ενώ προς τα βόρεια έφτανε μέχρι το Βελιγράδι.

Ο Δουσάν αυτοκράτορας Σερβίας και Ρωμανίας

- Μετά την κατάκτηση των Σερρών ο Δουσάν αυτοανακηρύχθηκε «βασιλεύς Σερβίας και Ρωμανίας».
- Το 1346 την Κυριακή των Βαίων ο Στέφανος Δουσάν συγκάλεσε Σύνοδο στα Σκόπια, η οποία ανακήρυξε τον Ιωαννίκιο αρχιεπίσκοπο της Σερβίας σε πατριάρχη.
- Μια εβδομάδα αργότερα την ημέρα του Πάσχα (16Απριλίου 1346) ο Ιωαννίκιος έστεψε τον Δουσάν σε «αυτοκράτορα Σερβίας και Ρωμανίας». (Ο τίτλος «αυτοκράτορας Σερβίας και Ρωμανίας» απαντά στα ελληνικά έγγραφα, ενώ στα σερβικά είναι συνήθως *car SrbijemiGrkom*. Σύμφωνα με τον Ν. Οικονομίδη, “Emperor of the Romans - Emperor of the Romania”, στο: *Βυζάντιο και Σερβία*, σσ. 121-128, ο Στέφανος Δουσάν προτιμούσε να χρησιμοποιεί στις ελληνικές υπογραφές του τον όρο «Ρωμανία» αντί «Ρωμαίων», επειδή δεν ήθελε να δηλώσει ανοιχτά τις προθέσεις του για την κατάκτηση ολόκληρης της βυζαντινής αυτοκρατορίας).

Βυζαντινο-σερβική αυτοκρατορία

- Στόχος του Δουσάν ήταν η αντικατάσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας από μια βυζαντινο-σερβική.
- Το 1348 προσάρτησε τα Ιωάννινα και το 1349 τη Θεσσαλία, την Ακαρνανία και την Αιτωλία.
- Ο Στέφανος Δουσάν ως «αυτοκράτορας Σέρβων και Ρωμαίων» ανέλαβε τη διακυβέρνηση του νότιο τμήματος της αυτοκρατορίας του που ήταν κατά το μεγαλύτερο μέρος ελληνικό, και ανέθεσε τη διοίκηση της Σερβίας στον γιο του Στέφανο Ε΄ Ούρεσης.
- Στο νότιο αυτό τμήμα οι παλαιοί βυζαντινοί διοικητές διατήρησαν πολλές φορές τις θέσεις τους και συνέχισαν να εκτελούν τα ίδια καθήκοντα και μετά τη σερβική κατάκτηση.

Επέκταση σερβικού κράτους

- Ωστόσο παρά το γεγονός ότι συχνά βυζαντινοί άρχοντες δέχτηκαν να υπηρετήσουν τον Σέρβο ηγεμόνα, τις πιο σημαντικές θέσεις ανέλαβαν μέλη της σερβικής αριστοκρατίας, που γενικά αποκόμισαν τα περισσότερα οφέλη από τις κτήσεις του Δουσάν.
- Η υποταγμένη ελληνική αριστοκρατία έχασε μεγάλο μέρος από τις θέσεις και την περιουσία της σε όφελος της σερβικής.
- Ωστόσο όσο το σερβικό κράτος επεκτεινόταν σε βυζαντινά εδάφη, τόσο περισσότερο μεγάλωνε η επιρροή στη διοίκηση και την αυλική ζωή της Σερβίας.

Ζακονική ο Κώδικας του Δουσάν (1349/1350)

- Οι Σέρβοι αξιωματούχοι φέρουν συχνά βυζαντινούς τίτλους (συνηθέστερος ο τίτλος του σεβαστοκράτορα).
- Επίσης το σερβικό τυπικό της αυλής ακολουθεί τα βυζαντινά πρότυπα.
- Ακόμη υιοθετήθηκαν βυζαντινά οικονομικά και κοινωνικά μέτρα, καθώς νομικά μέτρα.
- Πολύ σημαντικό για τον τομέα των νόμων στην Σερβία είναι η έκδοση του Ζακονική ή αλλιώς ο Κώδικας του Δουσάν (1349/1350). Αποτελείται από 200 άρθρα, τα οποία καθορίζουν την κοινωνική δομή, τις σχέσεις Εκκλησίας και κράτους, καθώς και τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των υπηκόων.

Αριστοκρατικό καθεστώς δικαίου

- Ο κώδικας βασίζεται στο βυζαντινό δίκαιο, το οποίο επιχειρεί να συνδυάσει με το εθιμικό δίκαιο των Νοτίων Σλάβων και με τις απαιτήσεις της εποχής.
- Ο νέος κώδικας θέσπισε ένα καθεστώς δικαίου αριστοκρατικό με σαφή χωρισμό ανάμεσα στους ευγενείς και τους χωρικούς. (Γι' αυτό και το *Zakonik* θεωρείται λιγότερο φιλελεύθερο από τον κώδικα του Σάββα).
- Πάντως από την άποψη του αστικού δικαίου, ο νέος κώδικας ενίσχυσε την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και την ατομική ασφάλεια των υπηκόων.
- Επίσης εισήγαγε μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση. Στα επίσημα έγγραφα χρησιμοποιούνταν η ελληνική γλώσσα.

Ενίσχυση ορθόδοξης Εκκλησίας

- Ο Δουσάν μερίμνησε ιδιαίτερα για την οργάνωση της Εκκλησίας και την ενίσχυση του κύρους της.
- Την εποχή αυτή ο ηγεμόνας ασκούσε τη βασιλική εξουσία όχι μόνο διαμέσου της πολιτικής διοικήσεως αλλά και διαμέσου της Εκκλησίας.
- Η ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία ήταν η επίσημη θρησκεία του Σερβικού κράτους.
- Για να ενισχύσει την ορθόδοξη Εκκλησία ο Δουσάν καταδίωξε συστηματικά τις αιρέσεις, τιμώρησε αυστηρά τα πνευματικά και θρησκευτικά εγκλήματα και, αντίθετα από τους πρώτους Νεμανίδες (βλ. Στέφανος Νεμάνια, Στέφανος Πρωτόστεπτος), τήρησε αρνητική πολιτική απέναντι στον Καθολικισμό.

Αρνητική πολιτική απέναντι στον Καθολικισμό.

- Έτσι όρισε ότι όσοι ασπάζονται το καθολικό δόγμα θα τιμωρούνταν με καταναγκαστικά έργα και όσοι επιχειρούσαν να προσηλυτίσουν άλλους στον Καθολικισμό θα καταδικάζονταν σε θάνατο.
- Η Ρωμαϊκή Εκκλησία προσπάθησε να αντιδράσει υποκινώντας τους καθολικούς Ούγγρους εναντίον της Σερβίας, αλλά ο Δουσάν απάντησε δυναμικά προσαρτώντας αμέσως τη Βοσνία.
- Με την υποστήριξη του κράτους η Εκκλησία έγινε πανίσχυρη. Ο πατριάρχης Ιπεκίου ο Ιωαννίκιος, μιμούμενος τον αυτοκράτορα του, άρχισε το 1352 να τιτλοφορείται «πατριάρχης Σέρβων και Ρωμαίων». Το γεγονός αυτό αύξησε τη δυσαρέσκεια του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και ο πατριάρχης Κάλλιστος προχώρησε στον αφορισμό του Δουσάν, του πατριάρχη και όλων όσων είχαν επικοινωνία μαζί τους από τον πατριάρχη Κάλλιστο. Η άρση του σχίσματος θα γίνει 20 χρόνια αργότερα από τον πατριάρχη Φιλόθεο.

Σχέδιο κατάλυσης βυζαντινής αυτοκρατορίας

- Το 1355 ο Δουσάν, στο απόγειο της δύναμης του, θέλησε να πραγματοποιήσει τον τελικό του στόχο, δηλ. να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη και να καταλύσει έτσι τη βυζαντινή αυτοκρατορία.
- Ωστόσο το σχέδιο του δεν ευοδώθηκε, γιατί ο Δουσάν δεν διέθετε στόλο και οι Βενετοί αρνήθηκαν να τον υποστηρίξουν με το δικό τους ναυτικό. Προφανώς δεν ήθελαν σε καμιά περίπτωση να εγκαταστήσουν στη θέση της αδύναμης βυζαντινής αυτοκρατορίας τον πανίσχυρο Σέρβο ηγεμόνα.
- Παρόλα αυτά ο Δουσάν ύστερα από μεγάλη προπαρασκευή και με στρατό 80.000 ανδρών εκστράτευσε εναντίον του Βυζαντίου. Αφού κυρίευσε την Αδριανούπολη, και ενώ απείχε μόλις 50 χλμ. από την Κωνσταντινούπολη πέθανε ξαφνικά σε ηλικία 46 ετών (στις 30 Δεκεμβρίου 1355).

Αποσχιστικές τάσεις των ευγενών

- Ο θάνατος του Στέφανου Δουσάν σήμανε το τέλος της ισχυρής κεντρικής εξουσίας στη Σερβία.
- Ο διάδοχός του Στέφανος Ούρεσης Ε΄ (1355-1371) ήταν μόλις 18 ετών, όταν ανέβηκε στο θρόνο.
- Δεν κατάφερε να συγκρατήσει τις αποσχιστικές τάσεις των ευγενών. Πρώτος ανεξαρτητοποιήθηκε ο θείος του Συμεών Ούρεσης Παλαιολόγος στη Θεσσαλία.
- Τη νοτιοδυτική Μακεδονία κυριέυσε ο ευγενής Βουκασίν, ο οποίος ανακηρύχθηκε βασιλιάς το 1366 στον Πρίλαπο (Πρίλεπ).
- Την κεντρική Σερβία εξουσίαζε ο Λάζαρος Ηρεβελζανovic, ενώ ο ΝυκΒρανκovic το Κοσσυφοπέδιο και ο ισχυρός οίκος των Βαλσιίτσι τη Ζέτα.

Αναποτελεσματική αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών

- Την κεντρική και βορειοανατολική Μακεδονία εξουσίαζαν οι Dejanovic και ο διοικητής των Σερρών Ιωάννης Ουγκλέσης (αδελφός του Βουκασίν).
- Το 1367 στην Ήπειρο και τη Δυτική Στερεά Ελλάδα κυβερνούσε ο Θωμάς Πρελιούμποβιτς, γαμπρός του Συμεών Ούρεση.
- Οι περισσότεροι από τους Σέρβους αυτούς ευγενείς προσέβλεπαν στα προσωπικά τους συμφέροντα πράγμα που κατέστησε αδύνατη την αποτελεσματική αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών.
- Αυτοί ήταν από τα βόρεια οι Ούγγροι που κατόρθωσαν να ανακτήσουν τη Βοσνία και να κυριέψουν το Βελιγράδι και από τα ανατολικά οι Τούρκοι που η γρήγορη προέλασή τους περιόρισε σημαντικά την έκταση του σερβικού κράτους.

Πολεμική αντιπαράθεση με τους Τούρκους

- Η πρώτη αποφασιστική πολεμική αντιπαράθεση με τους Τούρκους έλαβε χώρα κοντά στο Ορμένιο, στη λεγόμενη μάχη του Έβρου/Μαρίτσα, στις 26 Σεπτεμβρίου του 1371, όπου έχασαν τη ζωή τους δύο Σέρβοι ηγεμόνες, ο Ουγκλέσης και ο Βουκασίν, καθώς και το άνθος του σερβικού γένους.
- Η μάχη περιγράφεται με γλαφυρές λεπτομέρειες και συγκινητικά λόγια στον πρόλογο της μετάφρασης των έργων του Ψευδο-Διονύσιο Αρεοπαγίτη από τον Ησαΐα Σερρών.
- Μετά την ήττα στον Έβρο τα σερβικά κρατίδια έγιναν φόρου υποτελή στους Οθωμανούς και έπρεπε να συμμετέχουν στις στρατιωτικές τους επιχειρήσεις.

Το τέλος της Σερβίας ως στρατιωτικής δύναμης

- Μια νέα προσπάθεια αντίστασης στους Τούρκους ξεκίνησε μερικά χρόνια αργότερα από τον ηγεμόνα της κεντρικής Σερβίας Λάζαρος Hrebeljanovic (1371-1389), η περιοχή του οποίου παρέμενε μέχρι τότε ελεύθερη. Τα σερβικά στρατεύματα ενισχυμένα με Βουλγάρους και Αλβανούς και συνασπισμένα με τους Βοσνίους του ηγεμόνα Tvrtko, συγκρούστηκαν το 1389 στην πεδιάδα του Κοσσυφοπεδίου με τον τουρκικό στρατό, επικεφαλής του οποίου ήταν ο ίδιος ο Μουράτ Α΄.
- Παρόλο που ο σουλτάνος πληγώθηκε θανάσιμα από έναν Σέρβο στρατιώτη, οι Οθωμανοί νίκησαν, ο Λάζαρος αιχμαλωτίστηκε και εκτελέστηκε μαζί με πολλούς άλλους Σέρβους υπαρχηγούς και ευγενείς.
- Η μάχη αυτή έγινε αντικείμενο λαϊκών διηγήσεων. Η μέρα της μάχης του Κοσσυφοπεδίου, του Αγίου Βίτου (Vidovdan) είναι σήμερα ημέρα εθνικής γιορτής. Η μάχη αυτή ωστόσο σήμανε οριστικά το τέλος της Σερβίας ως στρατιωτικής δύναμης. Ακολούθησαν και άλλες μάχες που ουσιαστικά άνοιξαν τον δρόμο για την προέλαση των Τούρκων στην Κεντρική Ευρώπη.

Χρυσή περίοδος της σερβικής μεσαιωνικής γραμματείας

- Η ήττα των Τούρκων το 1402 από τα μογγολικά στρατεύματα του χάνου Ταμερλάνου επέτρεψε στους Σέρβους να εκμεταλλευθούν την περίπου εικοσάχρονη ανάπαυλα στην προέλαση των Τούρκων και να ανασυντάξουν τις δυνάμεις τους.
- Ο Στέφανος Λαζάρεβιτς (1389-1427, γιος του Λάζαρου Ηρεβελιασόνιτς μπόρεσε να ενώσει τις περιοχές διαφόρων Σέρβων χωροδεσποτών κάτω από τη δική του εξουσία.
- Το δεσποτάτο του, με κέντρο το Βελιγράδι, έγινε καταφύγιο των πνευματικών ανθρώπων (Σέρβων και Βουλγάρων) από τις περιοχές που τελούσαν υπό σερβική κατοχή. Η εποχή της διακυβέρνησης του Στέφανου Λαζάρεβιτς θεωρείται η χρυσή περίοδος της σερβικής μεσαιωνικής γραμματείας.

Προέλαση Τούρκων

- Από την τρίτη δεκαετία του 15^{ου} αιώνα οι Τούρκοι ξεκίνησαν και πάλι την προέλασή τους καταλαμβάνοντας σημαντικές πόλεις του δεσποτάτου, ενώ οι Σέρβοι αναγκάστηκαν να παραχωρήσουν το Βελιγράδι στην Ουγγαρία, εκπληρώνοντας παλιές συμφωνίες.
- Γι' αυτόν τον λόγο ο νέος Σέρβος δεσπότης, Γεώργιος Μπράνκοβιτς (1427-1456), δημιούργησε ως νέο κέντρο του κράτους το Σμεντέρεβο, ένα ισχυρό οχυρό νότια του Βελιγραδίου, με τριγωνικό σχήμα και 25 πύργους στις όχθες του Δούναβη.
- Δυστυχώς λίγα χρόνια αργότερα, το 1459, το δεσποτάτο αυτό εγκλωβισμένο μεταξύ Ούγγρων και Τούρκων, κατακτήθηκε από τους τελευταίους. Η κατάκτηση ολοκληρώθηκε με την κατάληψη της Βοσνίας (1463), των ορεινών περιοχών της Ερζεγοβίνης (1482) και της Ζέτας-Μαυροβουνίου (1499).

Βιβλιογραφία για Σερβία (Ενότητες 7 και 8)

- Avenarius, A., *Ο Βυζαντινός πολιτισμός και οι Σλάβοι. Το πρόβλημα της πρόσληψης και του μετασχηματισμού του Βυζαντινού πολιτισμού από τους Σλαβικούς λαούς (από τον 6ο έως τον 12ο αιώνα)*, Αθήνα 2008 (μετάφραση – επιμέλεια Αγγελική Δεληκάρη).
- Barford, P. M., *The Early Slavs. Culture and Society in Early Medieval Eastern Europe*, New York 2001.
- Βρυώνης, Σπ., *Ιστορία των Βαλκανικών Λαών*, Αθήνα χ.χ.
- *Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ΄ αιώνα* [Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Διεθνή Συμπόσια 3], Αθήνα, 1996.
- Ćirković, S., «Between Kingdom and Empire: Dušan's State 1346-1355 Reconsidered», στο: *Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ΄ αιώνα* [ΕΙΕ/ΙΒΕ, Διεθνή Συμπόσια 3], Αθήνα, 1996, σσ. 110-120.
- Culdescu, St., *History of the Medieval Croatia*, The Hague 1964.

Βιβλιογραφία (1/7)

- Curta, F., *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500- 700*, Cambridge 2001.
- Curta, F., *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500-1250*, Cambridge 2006.
- Δεληκάρη, Α., *Άγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης. Η δράση και η συμβολή του στη διάδοση του Ησυχασμού στα Βαλκάνια. Η σλαβική μετάφραση του Βίου του κατά το αρχαιότερο χειρόγραφο [ΕΚΣ 6]*, Θεσσαλονίκη 2004.
- Δεληκάρη, Α., «Η εικόνα της Μακεδονίας και η έννοια της «Μακεδονικότητας» στους σλαβικούς λαούς της Βαλκανικής κατά τη βυζαντινή περίοδο», στο: Ι. Στεφανίδης – Βλ. Βλασίδης – Ευ. Κωφός (επιμ.), *Μακεδονικές Ταυτότητες στο χρόνο. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, 2008, σσ. 134-184.

Βιβλιογραφία (2/7)

- Δεληκάρη, Α., «Σλαβικές επιδράσεις στον καζά της Χρούπιστας. Η περίπτωση των τοπωνυμίων», στο: Ι. Κολιόπουλος (επιμ.), *Όψεις του Άργους Ορεστικού (Χρούπιστας) κατά την τουρκοκρατία (1400-1912)*, Θεσσαλονίκη 2013, σσ. 166-229.
- Δρακοπούλου, Ευ., «Η σερβική παρουσία στην Καστοριά τις παραμονές της τουρκικής κατάκτησης», στον τόμο: *Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ΄ αιώνα* [Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Διεθνή Συμπόσια 3], Αθήνα 1996, σσ. 88-96.
- Ferluga, Ja., *Byzantium on the Balkans. Studies on the Byzantine Administration and the Southern Slavs from the VIIth to the XIIth Centuries*, Amsterdam 1976.
- Fine, J.V.A., *The Early Medieval Balkans. A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor 1983.

Βιβλιογραφία (3/7)

- Fine, J.V.A., *The Late Medieval Balkans. A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, Ann Arbor 1987.
- Γόνης, Δ., *Ιστορία των Ορθοδόξων Εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας*, Αθήνα 21999.
- Hösch, E., *Geschichte der Balkanländer. Von der Fruhzeit bis zur Gegenwart*, München 1999.
- Jireček, K., *Istorija Srba*, τ. 1-2, Beograd 1952.
- Kalopissi-Verti, S., «Aspects of Patronage in Fourteenth-Century Byzantium. Regions under Serbian and Latin rule», στον τόμο: *Βυζάντιο και Σερβία*, σσ. 363-379
- Καραγιαννόπουλος, Ι., *Ιστορία Βυζαντινού κράτους*, τ. 2: *Ιστορία μέσης βυζαντινής περιόδου (565-1081)*, Θεσσαλονίκη 1993 (5η ανατ.)· τ. 3: *Ιστορία υστέρας βυζαντινής περιόδου (1081-1204)*, μ.1: *Τελευταίες λάμπσεις (1081-1204)*, Θεσσαλονίκη 1999.

Βιβλιογραφία (4/7)

- Καραγιαννόπουλος, Ι., *Η πολιτική θεωρία των Βυζαντινών*, Θεσσαλονίκη 1988.
- Καραγιαννόπουλος, Ι., *Χάρτες Μέσης Βυζαντινής Περιόδου (565-1081)*, Θεσσαλονίκη 1993.
- Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γ., *Οι Σλάβοι των Βαλκανίων. Εισαγωγή στην ιστορία και τον πολιτισμό τους*, Αθήνα εκδ. Gutenberg 2004.
- Κίσσας, Σ. *Το ιστορικό υπόβαθρο των καλλιτεχνικών σχέσεων Θεσσαλονίκης και Σερβίας. Από το τέλος του 18' αιώνα μέχρι τον θάνατο του κράλη Μιλούτιν(μτφρ. Ε. Ν. Κυριακούδης)*, Θεσσαλονίκη 2004.
- Maksimonić, Lj., *Η εθνογένεση των Σέρβων στον Μεσαίωνα*, Αθήνα 1994 (διάλεξη στη σειρά «Η σημερινή βαλκανική κρίση και το ιστορικό της υπόβαθρο. Η δημιουργία των βαλκανικών κρατών» (3 Δεκεμβρίου 1992).
- Maksimonić, Lj., «Το Βυζάντιο και οι Σέρβοι τον 11ο αιώνα: Ζήτημα εσωτερικής ή εξωτερικής πολιτικής της αυτοκρατορίας», στο: *Η αυτοκρατορία σε κρίση(;)*, σσ. 75-85.

Βιβλιογραφία (5/7)

- Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Μ., *Βυζάντιο και Σλάβοι – Ελλάδα και Βαλκάνια (6ος-20ος αι.)*, Θεσσαλονίκη 2001.
- Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Μ., «Η βυζαντινή μνημειακή ζωγραφική στα Βαλκάνια. Ιστορική συγκυρία και πολιτική ιδεολογία, τέλη 12ου-16ος α.», *Εώα και Εσπερία. Περιοδικό της Εταιρείας έρευνας των σχέσεων του μεσαιωνικού και νέου Ελληνισμού με τη Δύση* 6 (2004-2006) 149-190.
- Nystazopoulou-Pelekidou, M., «Influences byzantinessur l'idéologiepolitique des États Balkaniques Médiévaux (XIIIe-XVIIe s.)», στο: M. Koumanoudi – Chr. Maltezu (επιμ.), *Dopo le due cadutediConstantinopoli (1204,1453): ErediideologicidiBisanzio. Atti del ConvegnoInternazionale di Studi. Venezia, 4-5 dicembre 2006* [IstitutoEllenicodiStudiBizantini e PostbizantinidiVeneziaConvegni -12], Venezia 2008, σσ. 185-199 και 305-312.
- Ostrogorski, G., *Serska oblast posle Dušanovesmrti* [PosebnaizdanjaVizantinološkogInstitutata 9], Beograd 1965.

Βιβλιογραφία (6/7)

- Pirivatrić, Sr., *Samuilovadržava. Obimikarakter* [VizantološkiInstitut SANU posebnaizdanja 21], Beograd 1997.
- Prinzing, G., *Die BedeutungBulgariens und Serbiens in den Jahren 1204-1219 imZusammenhangmitderEntstehung und EntwicklungderbyzantinischenTeilstaatennachderEinnahmeKonstantinopel sinfolge des 4. Kreuzzuges*[Miscellanea ByzantinaMonacensia 12], München 1972.
- Prinzing, G., *DemetriiChomateniPonematadiaphora* [CFHB 38], Berlin-New York 2002.
- Srejović, D. κ.ά., *Istorijasrpskognaroda, τ. 1: Odnajstarijihvremena do Maričkebitke (1371)*, Beograd 1981, 21994.
- Ταρνανίδης, Ι., *Ιστορία της Σερβικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 2^ηχ.χ.
- Ταρνανίδης, Ι., «Η εκκλησιαστική πολιτική του αυτοκράτορος Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου έναντι των Βουλγάρων και των Σέρβων», *Βυζαντινά* 8 (1976) 47-87.

Βιβλιογραφία (7/7)

- Ταρνανίδης, Ι., *Ιστορία των Σλαβικών Ορθοδόξων Εκκλησιών*, τεύχος Α': *Ιστορία της Βουλγαρικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1992.
- Ταρνανίδης, Ι., «Ο ρόλος του Βυζαντινού αυτοκράτορα και η συμβολή του Οικουμενικού πατριάρχη στη διαμόρφωση του αυτοκεφάλου των σλαβικών εκκλησιών», στο: *Μνήμη Ιωάννου Ευ. Αναστασίου* [ΕΕΘΣΠΘ], Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 537-564.
- Ταρνανίδης, Ι., *Θεωρία και πράξη στην ιστορική εξέλιξη του αυτοκεφάλου των Σλαβικών Εκκλησιών*, Θεσσαλονίκη 2006.
- Ταρνανίδης, Ι., *Οι «Κατά Μακεδονίαν Σκλαβήνοι»: Ιστορική πορεία και σύγχρονα προβλήματα προσαρμογής*, Θεσσαλονίκη 2001.
- Ταχιάος, Α.-Αι., *Πηγές εκκλησιαστικής ιστορίας των ορθοδόξων Σλάβων*, τεύχος 1, Θεσσαλονίκη 1990.
- Ταχιάος, Α.-Αι., *Βυζάντιο, Σλάβοι, Άγιον Όρος. Αναδρομή σε αμοιβαίες σχέσεις και επιδράσεις*, Θεσσαλονίκη 2006.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αγγελική Δεληκάρη.
«Ιστορία Σλαβικών Λαών. Σερβία Β'». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS192/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

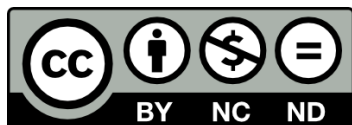
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Αλεξάνδρα Αντωνιάδου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2013-2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

